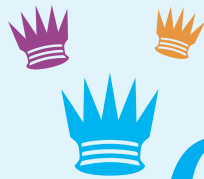

Juryrapport

*Griffels en
Penselen
2023*

Je nieuwe lievelingsboek

Tot op de dag van vandaag herinner ik me dat ik in 1977 naar de boekwinkel ging met mijn moeder en daar een van de Griffel-boeken van dat jaar mocht uitzoeken. Ik ging naar huis met Guus Kuijer's *Grote mensen, daar kan je beter soep van koken* en wist: die jury, die had gelijk. Het was meteen mijn lievelingsboek en ik las en herlas het totdat het bijna letterlijk uit elkaar viel.

Net als honderdduizenden andere kinderen door de jaren heen liet ik me leiden door de keuze van de Griffel- en Penseeljury's. Ze namen me aan de hand in prachtige boekwinkels en hielpen me de mooiste boeken te vinden tussen het overweldigende aanbod. De afgelopen jaren werd die gidsfunctie steeds minder duidelijk vanwege de grote hoeveelheid bekroningen en liep het effect van de bekroningen steeds verder terug. Dit jaar brengen we meer focus aan. Er worden naast Goud alleen Zilveren Griffels & Penselen uitgereikt en we nemen afscheid van de Bronzen bekroningen (de voormalige Vlag & Wimpels).

Hiermee willen we die gidsfunctie van de oudste kinderboekenprijzen die het land kent weer oppakken. Iedereen die de komende maanden een boekhandel binnenstapt, ziet een schitterende selectie boeken liggen die door vakjury's zijn gekozen tot de beste en de mooiste van dit jaar. Ik weet zeker dat er tussen de bekroonde titels voor ieder kind een boek zit dat zomaar het nieuwe lievelingsboek kan worden. We kunnen ons verheugen op verrukkelijke boeken die keer op keer gelezen, herlezen, verslonden zullen worden!

Eveline Aendekerk

Inhoud

<i>Juryrapport Griffels 2023</i>	3
Voorwoord	5
Zilveren Griffels	6
<i>Juryrapport Penselen 2023</i>	19
Voorwoord	21
Zilveren Penselen	22

Juryrapport Griffels 2023

Be^ud
met een
Zilveren
Griffel
2023

De Griffeljury 2023, bestaande uit:

Ernestine Comvalius (voorzitter), Kim Blackburn, Emma Eigenraam, Jaap Friso, Thomas Hardie, Susan Venings, Joan Windzak,

heeft de volgende boeken voorgedragen ter bekroning met een Zilveren Griffel.

De Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek heeft deze voordracht overgenomen.

Zilveren Griffels

Categorie Tot zes jaar

Schildpad en ik
Marit Törnqvist
Em. Querido's Uitgeverij

Heksje Hazel, een jaar in het bos
Phoebe Wahl
Vertaling: Nicolette Hoekmeijer
Uitgeverij Boycott

Categorie Zes tot negen jaar
Pluk en Pluis. De weg naar terug
Mathilde Stein
Uitgeverij Lemniscaat

Misjka
Edward van de Vendel
en Anoush Elman
Em. Querido's Uitgeverij

Categorie Negen tot twaalf jaar
De kaarten van madame Petrova
Marjolijn Hof
Em. Querido's Uitgeverij

Kinderen van het drijfzand
Efua Traoré
Vertaling: Tjalling Bos
Uitgeverij Leopold

Categorie Twaalf tot vijftien jaar

De zoon van de berentemmer
Xavier-Laurent Petit
Vertaler: Leny van Grootel
Uitgeverij Ploegsma

Patroon
Marco Kunst
Uitgeverij Gottmer

Categorie Informatief
Vandaag houd ik mijn spreekbeurt over de anaconda
Bibi Dumon Tak
Em. Querido's Uitgeverij

Briljante planten
Geert-Jan Roebbers
Uitgeverij Gottmer

Categorie Poëzie
Heel de wereld wordt wakker: het beste van de moderne kinderpoëzie in 333 gedichten
Samenstelling: Jaap Robben
Uitgeverij Gottmer

Applaus voor mijn vinger
Erik van Os
Em. Querido's Uitgeverij

Voorwoord

Het was voor de zevenkoppige jury een waar genoegen op zoek te gaan naar de best geschreven Nederlandstalige jeugdboeken van 2022. We lazen en bespraken meer dan 250 boeken. Na een zorgvuldig proces van wikken en wegen, beargumenteren en overdenken, vergelijken en overtuigen, kwamen we tot keuzes waar de voltallige jury achter staat. Daar waar de Griffeljury voorheen per leeftijdscategorie vijf prijzen mocht uitreiken, liet het nieuwe reglement vanaf dit jaar in principe twee Zilveren Griffels per leeftijdscategorie toe, waarbij er nog wel tussen de categorieën geschoven mocht worden. Deze verandering dwong de jury om tijdens het selecteren nog meer dan voorheen te balanceren op het scherp van de snede.

Dankzij de samenstelling van de jury is elk boek vanuit een betrokken en deskundige meerstemmigheid beoordeeld. De jury was op zoek naar jeugdliteratuur met een bijzondere literaire waarde, een diversiteit aan stijlen, genres en thematieken die aansluiten bij verschillende groepen kinderen. Wij hebben ons laten verrassen door prachtig taalgebruik, een originele spanningsopbouw en de vakkundige manier waarop gevoelige of informatieve thema's op speelse wijze toegankelijk zijn gemaakt voor kinderen.

De bekroonde boeken behelzen een breed palet aan thema's. Wij lazen luchtige, vrolijke avonturen naast ontroerende, intergenerationele

verhalen. Niet zelden werden thema's verwerkt rond onvrijwillig verhuizen, vluchten en op een nieuwe plek opnieuw een thuis vinden. De botsing tussen tradities, de zorgen om het klimaat en de vanzelfsprekendheid van verschillende genderrollen, zijn andere opvallende onderwerpen. We hebben scherp gelet op de manier waarop de thema's op een literair aansprekende wijze aansluiten bij de belevingswereld van kinderen.

Uit de vele inzendingen blijkt dat Nederland een omvangrijk aanbod van jeugdliteratuur kent. Toch zijn er nog altijd categorieën die minder aandacht krijgen. Het aantal boeken voor het jonge kind van nul tot vier jaar is karig. In de categorie poëzie valt er nog steeds veel te winnen. Volwaardige poëzie brengt kinderen in aanraking met de schoonheid en de creatieve mogelijkheden van taal. Kinderen staan ervoor open wanneer het vanuit hun perspectief is geschreven. De Griffeljury hoopt dat hier meer publicatieruimte voor komt.

De twaalf bekroonde boeken illustreren de verscheidenheid en de rijkdom van de Nederlandstalige jeugdliteratuur. Wij gunnen alle kinderen de kans om door het lezen van de bekroonde boeken nieuwe werelden te betreden waarin zij zich kunnen verliezen en hervinden.

De Griffeljury 2023
Ernestine Comvalius (voorzitter), Kim Blackburn,
Emma Eigenraam, Jaap Friso, Thomas Hardie,
Susan Venings, Joan Windzak

Zilveren Griffel

Categorie Tot zes jaar

Schildpad en ik

Auteur en illustraties: Marit Törnqvist

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Op de vooravond van zijn vijfde verjaardag vertelt een opa aan zijn kleinzoon het verhaal over de schildpad die hij van zijn opa kreeg. De schildpad was ongemerkt in zijn tas gekropen tijdens een

reis naar zijn geboorteland. We zien en lezen in *Schildpad en ik* hoe de jongen en de schildpad samen opgroeien. Het feit dat de schildpad maar door blijft groeien, maakt het leven behoorlijk ingewikkeld.

Marit Törnqvist weet een breed palet aan 'volwassen' onderwerpen in dit verhaal subtiel, en daarmee subliem, te verweven: pesten, migratie, afscheid nemen, het belang van afkomst en cultuur en het vertellen van verhalen aan de volgende

generatie. Daarbij wordt het jonge publiek door de schrijfster serieus genomen met een tekst waarin weinig wordt uitgelegd. De heldere, korte zinnen - met een prettige vertelstem van opa als jongen - zijn raak en worden omlijst door sfeervolle illustraties. Tekst en beeld versterken elkaar en ontroeren de lezer. Bijvoorbeeld op de pagina waar de jongen naast Schildpad op het schoolplein zit met om hen heen een roze rechthoek: 'Op de tegels van het schoolplein tekenden ze het hok. Daarin zaten we gevangen.' Wij prijzen het mooie en ronde einde, waardoor je als lezer weet dat de geschiedenis zich weer gaat herhalen en Schildpad daar een onlosmakelijk deel van blijft uitmaken.

Schildpad en ik is een prachtig, ontroerend en gelaagd prentenboek waarvan wij zeer onder de indruk zijn en waar verschillende generaties nog heel lang van kunnen genieten.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Zilveren Griffel

Categorie Tot zes jaar

Heksje Hazel, een jaar in het bos

Auteur en illustraties: Phoebe Wahl

Vertaling: Nicolette Hoekmeijer

Uitgever: Uitgeverij Boycott

Heksje Hazel is geen stereotiepe heks met een bezemsteel en een krakende stem die kinderen angst aanjaagt, maar een vriendelijke jonge vrouw met blozende wangen en een groot plichtsbesef. Een kordate

maar soms ook wat onzekere heks, die direct je hart veroverd. Vooral door de ontwapenende en soms wat naïeve manier waarop ze dingen in het bos beschouwt.

Het begint met de vondst in de lente van een verweesd ei dat door Heksje Hazel liefdevol wordt verzorgd. Heksje heeft een goed hart voor iedereen en voelt zich verantwoordelijk voor het reilen en zeilen in het Bos van Moswoud, dat wordt bewoond door kabouters, trollen, elfen en dieren van allerlei snit. Eentje zit er in een rolstoel, anderen zijn van kleur, het valt pas op als je het doorhebt.

De ontmoetingen en gebeurtenissen worden op een vanzelfsprekende manier beschreven in vier verhalen die de seizoenen omvatten. Door de manier van illustreren heeft het boek een ouderwetse en zelfs wat kneuterige uitstraling. De teksten sluiten daar wonderwel bij aan. Maar let op: de verhalen zijn zeker niet oubollig of uit de tijd. Ze zijn scherp en doordacht geschreven, met veel aandacht voor toon en ritme, waardoor het een ultiem voorleesboek is. Probeer een zin als 'weer klonk er vanuit het binnenste van de boom een brullende, blèrende, blatende jammerkreet' maar eens hardop uit.

Van het boek gaat een zekere geruststelling uit. Als Heksje Hazel gestrest dreigt te raken, zorgen de woudbewoners voor ontspanning. En wanneer ze verdwaalt in een sneeuwstorm, is de uil uit het verweesde ei haar redder in nood. Op vele fronten een geslaagd boek dat een feest is om voor te lezen.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Zilveren Griffel

Categorie Zes tot negen jaar

Pluk en Pluis. De weg naar terug

Auteur en illustraties: Mathilde Stein

Uitgever: Uitgeverij Lemniscaat

Pluk en Pluis zijn twee cavia's die noodgedwongen bij elkaar worden gezet. Door de komst van Pluk wordt de wereld van Pluis, die eerst rustig in zijn eentje in zijn hok woonde, wreed verstoord. Pluk is niet zomaar een cavia, maar een ninjacavia: een cavia die van actie en sensatie houdt. Hij is namelijk in het bezit van de ring van een prinses en zet alles op alles om die ring terug te brengen. In zijn pogingen de prinses te vinden, neemt hij Pluis op sleeptouw. Hierdoor komen de twee cavia's in allerlei hachelijke situaties terecht.

Pluk en Pluis valt op door de omvang. Een boek van ruim driehonderd pagina's is ongewoon

voor deze leeftijdsgroep, maar in dit geval is het vooral een meerwaarde. De jury waardeert dit en ziet graag meer van dit soort boeken voor deze leeftijdscategorie.

Stein gebruikt korte, zeer krachtige zinnen, soms zelfs bestaande uit slechts één of twee woorden. Deze gekozen vorm ondersteunt de leesbaarheid en de toegankelijkheid in grote mate.

De auteur maakt gebruik van rijke en levendige taal die aansluit bij de doelgroep. Door de menselijke trekken van de cavia's kan de jonge lezer zich moeiteloos verplaatsen in, en meeleven met, hun avonturen. *Pluk en Pluis* is behalve spannend ook erg geestig en door die combinatie een meer dan geslaagd boek voor kinderen die óf net zelf kunnen lezen óf nog graag voorgelezen willen worden.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Zilveren Griffel

Categorie Zes tot negen jaar

Misjka

Auteurs: Edward van de Vendel en Anoush Elman

Illustraties: Annet Schaap

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Het konijntje Misjka woont bij Roya en haar familie. Het gezin is gevlucht uit Afghanistan en na een lange en barre tocht in Nederland beland. Nadat ze meer dan vijf jaar in verschillende AZC's verblijven, krijgen ze eindelijk een status en ook een eigen huis. Bij een eigen huis hoort een huisdier. In dit geval Misjka, een wit dwergkonijn. Misjka is geliefd bij alle gezinsleden. Roya, haar broers en haar vader storten hun hart bij hem uit en vertellen zo via het konijn van alles aan elkaar, ook over hun reis naar Nederland. Het lukt de auteurs om de lezer op een authentieke manier deelgenoot te maken van het vluchtverhaal van een gezin dat een nieuw bestaan in Nederland opbouwt. Er is met succes gekozen voor een vorm waarin het dier

het middelpunt van het verhaal is. Een gedurfde en unieke combinatie die goed aansluit bij de leefwereld van zesplussers.

Misjka is een gelaagd verhaal dat jonge kinderen anders ervaren dan oudere kinderen. Jonge kinderen zullen vooral aansluiting vinden bij de avonturen van het nieuwe huisdier en zijn plaats in het gezin. Oudere kinderen krijgen meer mee van de verhalen uit de eerste hand, over de vlucht van Afghanistan naar Nederland.

Van de Vendel en Elman schetsen een ontroerend beeld, waarin de liefde van de gezinsleden voor elkaar én voor hun huisdier duidelijk voelbaar is. Door de zorgvuldige uitwerking van de individuele karakters is het verhaal op elk moment toegankelijk en overtuigend.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Zilveren Griffel
Categorie Negen tot twaalf jaar

De kaarten van madame Petrova

Auteur: Marjolijn Hof
Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Marjolijn Hof was nog niet klaar met Silke en Janis uit *Lepelsnijder* en dat is maar goed ook, want *De kaarten van madame Petrova* is opnieuw een intrigerende en taalvirtuoze jeugdroman over de tweeling.

We volgen broer en zus tijdens de vlucht voor hun moordzuchtige neven in een middeleeuws aandoende setting. Ze ontmoeten fascinerende personages zoals Ranno en zijn dansende beer, en de sluwe waarzegster Loore. Haar mysterieuze voorspelling voedt het wantrouwen tussen broer en zus, die vervolgens beiden hun eigen weg gaan.

Het verhaal lijkt bijna een sprookje over echte mensen met bijbehorende gevoelens en karakters. Janis is bakkig en soms zelfs onsympathiek. Bij Silke lopen de twijfel en spanning omtrent de

macabere profetie steeds verder op. De veelheid aan leugens, geheimen en desinformatie maakt het boek mysterieus, spannend en bovenal meeslepend. Marjolijn Hof borduurt het verhaal rond de gevaarlijke kanten van wat mensen elkaar wel vertellen, maar vooral ook voor elkaar verzwijgen.

De kaarten van madame Petrova is behalve een tocht door en langs bossen en landerijen ook een reis door de schoonheid van taal. Wat dat betreft is het smullen geblazen. Bijna iedere zin is mooi, de beschrijvingen zijn raak en de details zijn relevant en goed gekozen. Hof toont haar stilistische meesterschap op de vierkante centimeter.

Marjolijn Hof schreef een boek dat ingehouden en enerverend tegelijk is. Het secuur vertelde verhaal is tijdloos en ontroerend, maar het is met name de geheel eigen sfeer die *De kaarten van madame Petrova* de allure van een klassieker geeft. Je wilt doorlezen, het verhaal moet niet stoppen.

Beeld met een
Zilveren
Griffel
2023

Zilveren Griffel
Categorie Negen tot twaalf jaar

Kinderen van het drijfzand

Auteur: Efua Traoré
Vertaling: Tjalling Bos
Uitgever: Uitgeverij Leopold

Je bent dertien jaar en nog nooit in Nigeria geweest. Het land waar je (gescheiden) ouders vandaan komen en waar je moeder nooit over praat. En dan ineens stuurt uitgerekend je moeder je er voor de hele zomervakantie naartoe. Naar je oma, die jij nog nooit ontmoet hebt en die buiten het stedelijk gebied van Nigeria woont.

Dat overkomt de jonge Simi in het spannende kinderboek *Kinderen van het drijfzand* van de Nigeriaans-Duitse schrijfster Efua Traoré. Traoré is een meeslepende verteller die je direct het verhaal in trekt en je niet meer laat gaan, met haar beeldende beschrijvingen, interessante personages en de onbekende wereld die ze voor zowel Simi als de lezer ontsluit. Beetje bij beetje leert Simi via haar oma, een priesteres, de overgeleverde mythen en oeroude, natuurlijke en culturele tradities van het oerwoud kennen; tradities die botsen met de moderne, stedelijke

cultuur van Nigeria. Gaandeweg worden de geschiedenis van Simi's moeder en een familiegeheim ontrafeld.

Kinderen van het drijfzand is een gelaagd en magisch kinderboek over het ontdekken van je eigen roots. Traoré schetst een bijzonder portret van een Nigeriaanse familie, dat in verschillende culturele lagen, overtuigingen en leefwijzen wordt getoond. Ze maakt daarbij treffend gebruik van ritme en klank, met de juiste afwisseling tussen versnellingen en vertragingen. De kleuren en geuren die worden beschreven, spreken tot de verbeelding, en nemen je mee in de ontdekkingstocht van Simi. Het lukt Traoré voortreffelijk om de lezer mee te laten leven met de verwondering en verbazing van Simi, die haar eigen afkomst steeds meer gaat omarmen. Heel geschikt voor deze leeftijdsfase, waarin jonge adolescenten op zoek gaan naar hun eigen identiteit. *Kinderen van het drijfzand* is een uniek en spannend kinderboek dat in Nederland minder bekende culturen en tradities ontsluit en dichterbij brengt.

Beeld met een
Zilveren
Griffel
2023

Zilveren Griffel

Categorie Twaalf tot vijftien jaar

De zoon van de berentemmer

Auteur: Xavier-Laurent Petit

Vertaler: Leny van Grootel

Uitgever: Uitgeverij Ploegsma

Sommige jeugdboeken zijn als de liefde. Zo ook *De zoon van de berentemmer* van Xavier-Laurent Petit. *De zoon van de berentemmer* gaat in je hoofd en in je hart zitten en nestelt zich daar zachtmoedig – om nooit meer weg te gaan.

Sommige boeken betoveren je, veranderen je en doen je beseffen hoe groot en anders de wereld kan zijn.

Nooit zul je meer op dezelfde manier kijken naar mensen die in de kampementen aan de rand van onze samenleving wonen en zelfs daar worden genegeerd, weggekeken en weggejaagd. Xavier-Laurent Petit voert je met zijn verhalende kracht ogenschijnlijk vrijwillig, maar eigenlijk vrij weerloos, mee in het nomadische leven van de Roma-jongen Ciprian en zijn familie. Ciprian, zijn vader, moeder, broer en zus laten hun

reizende leven met optredens met hun beer in een Oost-Europees land achter zich. Onder valse voorwendselen worden ze naar Parijs gelokt, op zoek naar een plek om te mogen bestaan en leven.

Petit schetst het leven van Ciprian en zijn familie als outcasts: vol armoede, gevaar, uitbuiting en criminaliteit. De omstandigheden zijn barbaars, ze worden omringd door hardvochtige mensen en lijden dramatische verliezen. Petit slaagt erin om het uitzichtloze leven van het gezin te verpakken in een verhaal vol humor en lichtvoetigheid waarin liefde, respect, zorgzaamheid en compassie een belangrijke rol spelen. Hierdoor blijft er hoop voor de jonge Ciprian, die een intellectuele interesse en uitzonderlijk talent voor schaken blijkt te hebben.

Petit leert ons met dit verhaal hoe medemenselijkheid zware omstandigheden kan overstijgen. Een boek om vaak te herlezen.

Be@d
met een
Zilveren
Griffel
2023

Zilveren Griffel

Categorie Twaalf tot vijftien jaar

Patroon

Auteur: Marco Kunst

Uitgever: Uitgeverij Gottmer

Het is bijna onvoorstelbaar dat een volwassen schrijver zich zo goed in de gevoels- en gedachtewereld van een zestienjarige kan verplaatsen. Marco Kunst toont met zijn jeugdroman *Patroon* aan dat het kan. Hij laat de zestienjarige Mylo reflecteren

op een ongeluk dat hij zelf heeft veroorzaakt, en waarbij zijn beste vriend Mees om het leven is gekomen. Het verdriet, de wanhoop en de schuldgevoelens, maar ook de uitsluiting en het isolement waarmee Mylo te maken krijgt, zijn confronterend en grijpen bij de keel. Zijn boezemvriend is dood en hij heeft daar een rol in gespeeld. Het is onbevattelijk en zo traumatisch dat de vraag of en hoe dit voor Mylo te verwerken is, vanaf het begin beklemmt.

De stijl, het gekozen perspectief en vooral de rake puberstem van Mylo zorgen ervoor dat de lezer zich goed in hem kan verplaatsen en min of meer in zijn hoofd gaat zitten. Vooral door de talloze vragen die hij zichzelf stelt en waarmee hij maar blijft worstelen, wordt het heftige onderwerp toegankelijk en inzichtelijk. Het is een filosofische benadering die heel goed uitpakt omdat er ruimte ontstaat voor inzicht en reflectie. Het bezoek, samen met zijn opa, aan zijn vader die in Amerika woont, geeft nog meer diepte aan Mylo's worsteling, doordat het een intergenerationeel trauma blootlegt.

Patroon is een intelligent geschreven boek dat leest als één lange wanhopige schreeuw. Mylo blijft nog heel lang in de gedachten hangen. Dit boek laat geen lezer onberoerd.

Be@d
met een
Zilveren
Griffel
2023

Zilveren Griffel

Categorie Informatief

Vandaag houd ik mijn spreekbeurt over de anaconda

Auteur: Bibi Dumon Tak

Illustraties: Annemarie van Haeringen

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Bibi Dumon Tak slaagt er opnieuw in een originele vorm te vinden om over fascinerende fenomenen uit de dierenwereld te vertellen: ze laat dieren spreekbeurten over elkaar houden. Alle dieren hebben een eigen stem waarmee ze

hun verhaal en interesses naar voren brengen. De een is bloednerveus, een ander heeft moeite een onderwerp te kiezen en weer een ander blaakt zo van zelfvertrouwen dat hij het alleen maar over zichzelf heeft. De interesses van de dieren lopen uiteen. Zo wil de vos het vooral hebben over de eetbare gedeelten van de gans, bespreekt de zebra uitsluitend 'puur zwart-witte dieren' en legt de poetsvis graag uit waarom de haai zijn favoriete klant is.

Meermaals wordt de lezer een spiegel voorgehouden doordat de dieren, net als mensen,

ruziën, vragen stellen, elkaar tips en tops geven en zelfs gevoelig blijken voor nepnieuws. Zo wordt het gerucht verspreid dat het gilamonster een dodelijke adem heeft: 'een keer ademen vanuit je grot en je maakt al het leven kapot'. Het dier wordt weggestuurd, maar als blijkt dat zowel coyote als steenarend weleens een gilamonster hebben opgegeten zonder desastreuze gevolgen, mag hij alsnog zijn spreekbeurt houden.

Bibi Dumon Tak weet van alle dieren unieke persoonlijkheden te maken. Van de stotterende heremietkreeft, die van de zenuwen zijn eigen naam niet meer kan uitspreken, tot de zelfverzekerde fruitvlieg die liever sterft dan te moeten leven onder een deken van poep. De geestige dialogen zijn een feest om te lezen. Het is knap hoe Bibi Dumon Tak erin slaagt binnen de gekozen vorm de lezer veel informatie te geven over heel veel verschillende dieren. Dit boek laat zien dat meesterlijk schrijverschap, humor en heldere informatie goed samen kunnen gaan.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Zilveren Griffel

Categorie Informatief

Briljante planten

Auteur: Geert-Jan Roebers

Illustraties: Margot Westermann

Uitgever: Uitgeverij Gottmer

'Elke plant heeft een verhaal' is het uitgangspunt van dit originele boek, dat vol staat met verhalen over het boeiende leven van planten. De opvallende, uitbundige illustraties doen vermoeden dat het hier niet gaat om een doorsnee informatief boek

over planten. En dat is ook het geval. Geert-Jan Roebers neemt de lezer op unieke wijze mee op een ontdekkingsstocht vol verrassingen.

Planten blijken helemaal geen saaie, groene, stilstaande decoraties te zijn. Het zijn levende wezens die briljante strategieën hebben om te overleven en zich voort te planten. In heldere taal laat de schrijver zien hoe planten liegen, bedriegen, vriendschappen aangaan, samenwerken, sluwe vallen zetten en soms ronduit weerd zijn. Tal van menselijke eigenschappen worden geloofwaardig vertaald naar de plantenwereld. Zo beschrijft Roebers de Hommelorchis als een

grappenmaker die verliefde hommelmantjes met een verleidelijk gevormde bloem, die ook nog eens onweerstaanbaar ruikt, verleidt tot paren.

In duidelijke en speelse taal wordt het fascinerende leven van vele soorten planten beschreven. De toon van de verhalen is geestig en luchtig. Met hoofdstuktitels als 'van groentje tot geniaal groen', 'frisse scheten' of 'frauderende netels' wordt de nieuwsgierigheid gewekt. Ook wordt de lezer regelmatig uitgenodigd mee te denken en soms zelfs gewaarschuwd, bijvoorbeeld voor de 'drie groene gifmengers' Taxus, Braaknoot en Vingerhoedskruid.

De jury is onder de indruk van de manier waarop de schrijver erin slaagt op een vrolijke, losse toon complexe fenomenen duidelijk uit te leggen. *Briljante planten* is een boek dat zich laat lezen als een roman en ver boven een gemiddeld plantenboek uitstijgt.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Zilveren Griffel

Categorie Poëzie

Heel de wereld wordt wakker: het beste van de moderne kinderpoëzie in 333 gedichten

Samenstelling: Jaap Robben

Illustraties: Sebastiaan van Doninck

Uitgever: Uitgeverij Gottmer

Uit de kleine oplage van de bundels blijkt dat men in Nederland en Vlaanderen relatief nog weinig poëzie leest. Des te belangrijker is het om er jong mee te beginnen. Jaap Robben heeft een uitstekende bundeling van moderne Nederlandse kinderpoëzie samengesteld. Met *Heel de wereld wordt wakker* is hij erin geslaagd om de schoonheid van poëzie op een toegankelijke manier voor de jeugd tastbaar, voelbaar en zichtbaar te maken.

De jury meent dat de unieke manier waarop de bundel is samengesteld, in combinatie met de kwaliteit van de geselecteerde gedichten, een prijs waard is.

De beste gedichten van Nederlandse schrijvers van 1990 tot nu die het perspectief van het kind centraal stellen, zijn in een thematische context geplaatst. Hierdoor ontstaat er een spannende verbinding tussen de losse gedichten van de verschillende schrijvers. Gedichten gaan in elkaar

over, spreken elkaar soms tegen of versterken elkaar. Dit alles wordt ondersteund door Sebastiaan van Doninck, die met zijn illustraties de gedichten verbindt tot een geheel. Het gedicht *Door de straten van de stad* van Amir Afrassiabi gaat op de volgende bladzijde over in het gedicht *Dief* van Gershwin Bonevacia. Een ander voorbeeld is het gedicht *Vluchten* van Joke van Leeuwen, dat wordt opgevolgd door *Hoe we burenen werden* van Jaap Robben.

Dankzij deze unieke compositie van de gedichten is een nieuwe beleving van de bestaande poëzie mogelijk gemaakt.

De bundel is opgedeeld in vier hoofdstukken met titels die de lezer verleiden om de poëzie steeds warmer te omarmen. Elk deel neemt de lezer mee in een andere fase van de kindertijd, waarmee de complexiteit en de gelaagdheid van de gedichten verandert.

Jaap Robben heeft op sublieme wijze een standaardwerk van de beste kinderpoëzie samengesteld dat jonge lezers in staat stelt een poëtische ontdekkingsstocht te maken.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Zilveren Griffel

Categorie Poëzie

Applaus voor mijn vinger

Auteur: Erik van Os

Illustraties: Jan Jutte

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

In *Applaus voor mijn vinger* staan 52 gedichten die op treffende wijze de belevingswereld van jongeren in poëtische taal uitdrukken. Met humor, woordspelingen, verschillende rijmvormen en verrassende alliteraties ontvouwen zich poëtische verhalen vanuit het perspectief van jongeren.

De schrijver wisselt luchtige en lichte gedichten af met gevoelige en filosofische gedichten die complex zijn of, dankzij de beeldspraak, meerdere lagen hebben en uitnodigen tot lezen en herlezen. De mooie zinnen, ritmische herhalingen,

woordvondsten en onverwachte wendingen in de laatste strofen zorgen voor groot leesplezier. Het prikkelende taalspel kan jongeren stimuleren om hun gevoelens te verwoorden en biedt een ingang om gesprekken te voeren over de thema's die hen raken.

Erik van Os slaagt erin de ervaringen van jongeren op te lichten en hen door zijn poëtische blik een nieuwe manier van kijken mee te geven. *Applaus voor mijn vinger* is een sprankelend boek waarin de taal en het beeld een muzikaal samenspel vormen, waarvan de melodie nog lang in het gehoor blijft klinken.

Beeld met een Zilveren Griffel 2023

Juryrapport Penseelen 2023

Beeld
met een
Zilveren
Penseel
2023

De Penseeljury 2023, bestaand uit:

Peggy Brandon (voorzitter), Rozemarijn Blanckstein, Loes Reichenfeld, Niels van Maanen, Esmee Schenck de Jong†,

heeft de volgende boeken voorgedragen ter bekroning met een Gouden Penseel en Zilveren Penseel. De Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek heeft deze voordracht overgenomen.

Zilveren Penseelen

Categorie Geïllustreerde kinderboeken

Misjka

Annet Schaap

Em. Querido's Uitgeverij

Ze hadden hun schapjes geteld

Marieke Nelissen

Em. Querido's Uitgeverij

Categorie Informatieve kinderboeken

Een kleine geschiedenis van de mens door dierenogen

Djenné Fila

Lannoo

Ons lichaam

Joëlle Jolivet

Uitgeverij De Harmonie

Categorie Geïllustreerde jeugdboeken

Bliksemkind

Martijn van der Linden

Em. Querido's Uitgeverij

Categorie Prentenboeken

Project Barnabus

The Fan Brothers

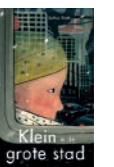
Uitgeverij Pelckmans

Klein in de grote stad

Sydney Smith

Em. Querido's Uitgeverij

gedachten denken

Hanneke Siemensma

Em. Querido's Uitgeverij

Voorwoord

Het is een eervolle taak: met een jury uit honderden boeken selecteren wat voor dat jaar het beste vertegenwoordigt op het gebied van illustraties in kinderboeken. Vaak in samenhang met de tekst, dan weer op zichzelf staand. Het allerbeste boek wordt bekroond met een Gouden Penseel. Dat Gouden Penseel wordt sinds 1973 uitgereikt. In de loop der jaren kwamen daar Zilveren Penselen bij, de Vlag en Wimpels en zelfs Bronzen Penselen. De vele prijzen zijn voor 2023 teruggebracht naar acht boeken die de jury voor een Zilveren Penseel mag voordragen. Die Zilveren Penselen worden over vier categorieën verdeeld: prentenboeken, geïllustreerde kinderboeken, geïllustreerde jeugdboeken en informatieve boeken. Uit die acht Zilveren Penselen wordt één boek gekozen dat volgens de jury een dubbele bekroning verdient: een Gouden Penseel. De keuze is niet eenvoudig.

De kwaliteit van illustraties in kinderboeken lijkt jaarlijks toe te nemen; dat geldt voor zowel het Nederlandse taalgebied als voor de internationale boeken die door de Nederlandse uitgeverijen uit het wereldwijde aanbod naar Nederland worden gebracht. Ga er maar aan staan! In 2023 keek de jury vol ontzag naar de ontwikkeling en verdieping die jonge illustratoren binnen korte tijd hebben doorgemaakt. De juryleden zagen de hoge kwaliteit van bekende illustratoren, de toenemende afspiegeling van de huidige maatschappij in de verhalen en illustraties en de verzorgde wijze waarop boeken voor de allerjongsten worden uitgegeven. De juryleden hebben elk een eigen

expertise die ervoor zorgt dat de veelheid van manieren om naar illustraties te kijken binnen de jury is vertegenwoordigd. De een kijkt met een scherpe blik naar technieken en materialen, een ander kan werk in een context plaatsen door kennis van het grote aanbod, en weer een ander kijkt met een analytische blik naar de relatie tussen tekst en beeld.

De samenstelling van de jury wisselt jaarlijks en binnen die wisselende samenstelling wordt die veelheid aan kennis steeds gewaarborgd. De inzendingen voor de categorie prentenboeken waren dit jaar van uitzonderlijk hoge kwaliteit; bij de geïllustreerde jeugdboeken daarentegen sprongen er minder titels uit. Dit leidde in de categorie prentenboeken tot de voordracht van drie Zilveren Penselen tegenover één Zilveren Penseel in de categorie geïllustreerde jeugdboeken. Bij aanvang van de beoordeling bestond de jury uit vijf leden. Helaas is een van de leden, Esmee Schenck de Jong, ons ontvallen tijdens de laatste fase van de afwegingen. Esmee had een sprankelende persoonlijkheid en bijzondere manier van kijken naar illustraties. We missen Esmee. Ze heeft ons verrijkt en een nieuwe blik gegeven. Dankzij de uitgebreide aantekeningen was de stem van Esmee tot de eindselectie onderdeel van het juryproces. Ze zat tot de laatste vergadering gewoon aan tafel, ook al was ze er in persoon niet meer bij.

De Penseeljury 2023

Peggy Brandon (voorzitter), Rozemarijn Blanckstein,
Loes Reichenfeld, Niels van Maanen,
Esmee Schenck de Jong†

Zilveren Penseel

Categorie Geïllustreerde kinderboeken

Misjka

Illustrator: Annet Schaap

Auteurs: Edward van de Vendel en Anoush Elman

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Met *Misjka* voegt alleskunner Annet Schaap een serie fijnzinnige portretten toe aan haar oeuvre. Annet Schaap heeft meer dan 200 boeken geïllustreerd, waaronder de serie *Superjuffie* van Janneke Schotveld. In 2017 debuteerde ze als schrijver met het

veelbekroonde *Lampje*, waarvoor ze ook de illustraties maakte.

In *Misjka* vallen de tekst en de portretten prachtig samen en zorgen ervoor dat mensen tot leven komen in een hechte samenwerking tussen tekst en beeld. Het verzorgd uitgegeven boek vertelt het levensverhaal van een gezin op de vlucht op een subtiele, warme en sfeervolle manier. Het witte dwergkonijn brengt emotie in het verhaal en het boek zou het boek niet zijn zonder het konijntje. Met

maar een paar sterke lijnen worden kwetsbaarheid en verdriet neergezet zonder angst aan te jagen. Het konijntje blaast leven het boek in. Het maakt dat de zware vertelling aansluit bij de belevingswereld van kinderen. Dat is knap voor een verhaal over wat je door een oorlog gedwongen achterlaat en een glorende hoop voor wat je nog gaat tegenkomen. De illustraties tonen steeds een ander lid van de familie met het witte konijn. Daardoor krijgt elk van hen een eigen persoonlijkheid. Samen geven ze kleur aan dit gelaagde familieverhaal.

De voor Annet Schaap vernieuwende techniek met een houten plankje als ondergrond toont met hoeveel liefde en aandacht de illustraties zijn gemaakt. *Misjka* lijkt door het bescheiden formaat, door de kwetsbare illustraties en de kleine verhalen, een simpel boek dat over bijna niks gaat. Maar bij lezing ontdek je aan de hand van de portretten dat het over alles gaat wat we in het leven tegenkomen.

Beeld
met een
Zilveren
Penseel
2023

Zilveren Penseel

Categorie Geïllustreerde kinderboeken

Ze hadden hun schaapjes geteld

Illustrator: Marieke Nelissen

Auteur: Benny Lindelauf

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

In 2020 kende de Penseeljury Marieke Nelissen een Vlag en Wimpel toe voor haar treffende, eigenzinnige illustraties in *Beestachtige bureu*. Dit jaar wint zij een Zilveren Penseel voor haar verrassende en fijnzinnige tekeningen in *Ze hadden hun schapjes geteld*.

Het boek vertelt het verhaal van het moederloze herdersmeisje Ghili, dat per ongeluk haar lievelingsschaap Brekebeen laat ontsnappen. Onverschrokken gaat Ghili in het heuvellandschap rondom Bethlehem op zoek naar het dier. Wie zegt dat meisjes niet geschikt zijn om schapen te hoeden? Op haar zoektocht komt Ghili twee ogenshijnlijk verdwaalde, naamloze figuren en een ezel tegen. De

vrouw is hoogzwanger. Nelissen legt het in ingetogen, maar warme tonen vast. De woestijn is zachtroze en de sterrenhemel is afwisselend donkerblauw en dieppaars. Een lange zwarte haar van Ghili's moeder loopt letterlijk als een lijn door het boek heen. En dan is er ook nog de dreiging van een wolf, die we echter geen moment te zien krijgen. Zijn aanwezigheid wordt subtiel gesuggereerd in rotsformaties en door middel van een schaduw.

Dit is het aloude kerstverhaal, maar dan verteld en geïllustreerd op een wijze die je doet denken dat je een geheel nieuw verhaal leest. Dit boek wordt niet alleen door de mooie tekst van Benny Lindelauf, maar zeker ook door de sfeervolle, tot de verbeelding sprekende illustraties van Nelissen opgetild naar een heel hoog niveau.

Beeld
met een
Zilveren
Penseel
2023

Zilveren Penseel

Categorie Informatieve boeken

Een kleine geschiedenis van de mens door dierenogen

Illustrator: Djenné Fila

Auteur: Joukje Akveld

Uitgever: Uitgeverij Lannoo

Djenné Fila heeft als jonge illustrator al een mooi oeuvre opgebouwd met boeken die zijn opgevallen bij verschillende jury's. Ze werd genomineerd voor de Woutertje Pieterse Prijs voor *Schaduw van Toet* en voor *Een kleine geschiedenis van de mens door dierenogen*. *Schaduw van Toet* werd ook genomineerd voor de Boon jeugdliteratuurprijs. Voor *De vuurvogel* ontving ze een zilveren European Design Award. Met *Een kleine geschiedenis van de mens door dierenogen* heeft Fila ook de Penseeljury overtuigd.

De illustraties geven een extra dimensie aan de bijzondere invalshoek van dit grootse boek.

Ze geven letterlijk en figuurlijk kleur aan de informatie. De afbeeldingen krijgen niet alleen de ruimte, maar voegen ook iets toe aan de rijke teksten van de veelbekroonde Joukje Akveld. En dat is al een kunst op zich.

De geschiedenis trekt invoelbaar aan je voorbij door de emotionele lading van de illustraties: in de ogen van de dikdik lees je het gevaar van de 'dieren op twee poten' en de afbeelding van het dagboek van Anne Frank raakt je diep. Zo krijgt elk dier in elke episode van de wereldgeschiedenis een eigen sfeer, kleurenpalet, textuur en omlijsting mee. Met wisselende technieken, materialen, collages, sjablonen en stempels ontstaat zo de gelaagdheid in de afbeeldingen. Het zijn stuk voor stuk illustraties die raken. Een geslaagd boek!

Beeld met een Zilveren Penseel 2023

Zilveren Penseel

Categorie Informatieve boeken

Ons lichaam

Illustrator: Joëlle Jolivet

Auteur: Joëlle Jolivet

Uitgever: Uitgeverij De Harmonie

De Franse illustrator Joëlle Jolivet kan internationaal al geruime tijd op veel waardering rekenen voor haar grootformatboeken met talrijke uitklapvellen. Haar *Beestenboek* groeide uit tot een eigentijdse klassieker, beleefde vele herdrukken en verscheen vorig jaar in een jubileumeditie ter gelegenheid van het twintigjarig bestaan ervan.

Jolivets fantasierijke kleurboek *Kleuralles* werd in 2011 door de Penseeljury bekroond met een Zilveren Penseel. Met haar imposante boek *Ons lichaam* stelt Jolivet wederom allerminst teleur. In heldere

linosneden, ingevuld met een heel spectrum aan kleuren, zet Jolivet op aantrekkelijke, systematische wijze de opbouw van ons lichaam uiteen. Ze schaaft zich daarmee in een eeuwenoude traditie van anatomische boeken waarin de geheimen van het menselijk lichaam werden ontrafeld en in kaart gebracht.

Ons lichaam biedt een eigentijds vormgegeven ontdekkingsreis door het lichaam en is leerzaam voor jong en oud: waar bevinden zich immers je halfvliezige spier en draadvormige papillen? Door de trefzekere prenten, het fantastische kleurgebruik en de eindeloze uitklapmogelijkheden is het tegelijkertijd een feest om te lezen en te bekijken.

Beeld met een Zilveren Penseel 2023

Zilveren Penseel

Categorie Geïllustreerde jeugdboeken

Bliksemkind

Illustrator: Martijn van der Linden

Auteur: Hans Hagen

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Met *Bliksemkind* levert Martijn van der Linden opnieuw een sterk en trefzeker geïllustreerd boek af. Van der Linden kreeg internationaal erkenning met bekroonde boeken als *Stem op de okapi* en de geometrische lijnen van *Tangramkat*, dat een Gouden Penseel won. Met *Honden voor*

het leven won Martijn van der Linden in 2022 nog een Bronzen Penseel. Als geen andere hedendaagse Nederlandse illustrator is hij in staat om met steeds wisselende technieken en stijlen een verhaal naar een hoger plan te tillen.

Van der Linden laat zich steeds inspireren door de vertellingen en vindt zichzelf in samenhang daarmee steeds opnieuw uit. Hij werkt samen met een veelheid aan auteurs, waaronder Maranke Rinck met wie hij de komische Bob Popcorn-serie maakt. Bij *Bliksemkind*

zien we Martijn van der Linden van een heel andere kant. Hij beweegt mee met de verhaallijnen als de bamboe in het begin van het verhaal. Voor elke perspectiefwisseling in elk hoofdstuk kiest hij een bijpassende invalshoek. Daarin doet hij recht aan de personages in het verhaal door ze tot echte personen te maken met respect voor de Aziatische basis van het verhaal.

De gezichtsuitdrukkingen zijn goed getroffen. En dat zonder ze als karikaturen te tekenen, waar minder bedreven illustratoren al snel in vervallen. De Aziatisch aandoende tekens zijn een door hem bedacht schrift dat hier en daar herleidbaar is naar oud-Chinese pictogrammen. Al met al een zorgvuldig geïllustreerd boek dat wegblijft van pasklare oplossingen. Het is fantasierijk, met veel afwisseling en met mooi kleurgebruik, passend bij de belevingswereld van 12+.

Be
d
met een
Zilveren
Penseel
2023

Zilveren Penseel

Categorie Prentenboeken

Project Barnabus

Illustratoren: The Fan Brothers

Auteurs: The Fan Brothers

Uitgever: Uitgeverij Pelckmans

Terry Fan en Eric Fan maken als The Fan Brothers onconventionele prentenboeken die de verbeelding prikkelen. De twee in Canada wonende broers zijn vooral in

Noord-Amerika bekend en daar zijn hun eerdere titels bekroond. Voor *Project Barnabus* werkten zij samen met hun jongste broer Devin Fan.

De verhalen van The Fan Brothers worden bevolkt door personages die nét niet helemaal knuffelbaar zijn. En laat dat nou precies het thema zijn van dit boek. Barnabus is half muis en half olifant. Net als een hele reeks bonte wezens die zijn afgekeurd om bovengronds te worden verkocht als Perfect Maatje, woont hij in een glazen stolp in een geheim

laboratorium diep onder de grond. Barnabus droomt ervan om de sterren te zien en als hij en zijn vrienden horen dat ze gerecycled zullen worden, is het besluit snel genomen: ze gaan ontsnappen!

De diepte in dit verhaal, waarin thema's als jezelf mogen zijn, onrechtvaardigheid en vluchten terugkomen, wordt weerspiegeld in de illustraties. Het gebruik van rijke, diepe kleurtonen springt direct in het oog. In de grote verscheidenheid aan invalshoeken tonen de makers zowel inventiviteit als empathie. De vignetten waarin Barnabus en zijn vrienden op ware grootte zijn afgebeeld, maken je als lezer/kijker deelgenoot van hun emoties. De doorsnedes van het uitgestrekte ondergrondse laboratorium maken op hun beurt de spanning van de ontsnapping voelbaar. De jury is kortom zeer te spreken over de bezielde tekeningen in dit leeftijdloze prentenboek.

Be
d
met een
Zilveren
Penseel
2023

Zilveren Penseel

Categorie Prentenboeken

Klein in de grote stad

Illustrator: Sydney Smith

Auteur: Sydney Smith

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Spelen met scherptediepte en een filmische afwisseling in perspectief zijn kenmerkend voor het werk van de Canadees Sydney Smith. Dat liet hij eerder zien in het veelbekroonde *Blommetjes* en het invoelende *Ik praat als een rivier* met tekst van Jordan Scott.

Klein in de grote stad, dat o.a. al de Kate Greenaway Medal won, is zijn eerste prentenboek als dubbeltalent – hij verzorgde zowel tekst als illustraties. Dit ingetogen boek vertelt het verhaal van een kind dat een vermist vriendje zoekt tegen de achtergrond van een drukke omgeving vol prikkels. Het perspectief, waarbij de blik altijd vanuit of op het kind is gericht, getuigt van een groot inlevingsvermogen. De illustraties zijn aanvullend

en uitbreidend bij de tekst. Tot op het laatst blijft onduidelijk wie het vermiste vriendje precies is en je hebt de illustraties nodig om dat te achterhalen. Het thema 'je klein voelen' komt op een natuurlijke en integere manier naar voren.

De afwisseling tussen schetsmatige en meer gedetailleerde beelden zorgt voor een grote dynamiek waardoor je blik wordt gevangen én vastgehouden. Deze maker is een meester in 'intentionele wazigheid'. Het winterweer vertroebelt letterlijk de blik van het hoofdpersonage en de kijker. Tegelijkertijd vertroebelt die wazigheid nergens de zeggingskracht van de illustraties. Integendeel! De illustraties hebben een bijna achteloze zwierigheid. Met soms maar een paar strepen of stippen weet Smith al emotie op te wekken. Dat is vakmanschap.

Beeld met een Zilveren Penseel 2023

Zilveren Penseel

Categorie Prentenboeken

gedachten denken

Illustrator: Hanneke Siemensma

Auteur: Annelies Beck

Uitgever: Em. Querido's Uitgeverij

Na het Zilveren Penseel vorig jaar voor *De haas zonder neus*, valt illustrator Hanneke Siemensma dit jaar weer in de prijzen. In *gedachten denken* laat Siemensma nog meer de gelaagdheid van haar werk zien. Haar illustraties maken de esoterische tekst

concreter en geven er bovendien meer betekenis aan. Daardoor ontstaat er een symbiose tussen tekst en beeld, die je vaak alleen ziet bij boeken waar de auteur en illustrator dezelfde persoon zijn. Bijzonder knap.

Het prentenboek zet je aan tot denken. Het heeft een mooi thema waarmee het zich richt op oudere

kinderen. De metaforische tekeningen laten het lichte en de zwaarte van gedachten zien. Door het gebruik van 'droge' materialen als kleurpotlood en houtskool lijken de tekeningen ogenschijnlijk eenvoudig, maar ze zijn dat niet. Er zit diepgang in en ze laten je steeds meer ontdekken in de onderlaag. Ze laten veel ruimte voor je eigen gedachten, ook door de plaatsing van de tekst en veel witruimte op de pagina's. Heel mooi is dat wanneer er met de kat wordt gepraat je dit terugziet in de kleur van de kat en in de typografie: als een blauwe draad door het verhaal.

Een prentenboek dat er voor de jury uitsprong vanwege de bijzondere fijngevoelige en afwisselende illustraties die ook zonder de tekst hun kracht behouden.

Beeld met een Zilveren Penseel 2023

Stichting Collectieve
Propaganda van het
Nederlandse Boek

BIJ MIJ THUIS
**KINDER
BOEKEN
WEEK**
4 T/M 15 OKT 2023

Postbus 59511
1040 LA Amsterdam

juni, 2023